

**LEENA
PARKKINEN**

**NEITI
STEININ
KEITTÄJÄTÄR**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tekijä kiittää Taiteen edistämiskeskusta ja
Suomen Kulttuurirahastoa saamistaan apurahoista

© Leena Parkkinen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-42245-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

”Margit oli monta vuotta taloutemme ilonaihe,
joskaan hänen olemuksensa ei säteillyt iloa. Hän oli
melankolinen, kuten pohjoisen ihmiset yleensä, ja
muuan ranskalainen ystävä kutsui häntä mademoiselle
Hamletiksi. Hänen krooninen masennuksensa ei
kuitenkaan tarttunut meihin
– sitä vastaan taistelemisesta tuli jonkinlainen peli.”

ALICE B. TOKLAS: *ALICE B. TOKLASIN KEITTOKIRJA*

”Minun tehtäväni on olla nero,
Alice hoitaa kaiken muun.”

GERTRUDE STEIN

MARGIT

Minun oikeassa ranteessani on Australian kartan muotoinen paloarpi. Sain sen kerran paistaessani pelmenejä.

Vasemmassa keskisormessani on kynnen alla arpi, apteekkari ompeli sen karhunlangalla kiinni. Iho leikkautui rasvatuppiin asti. Veitsi lipsahti leikatessani myskikurpitsaa.

Kyynärvarressani on frangin kolikon kokoinen palotäplä. Munkinrasvaa. Palanut sokeri on jättänyt viirun ranteeseeni, kerran hiukseni syttyivät kaasulieden liekistä, uunin luukku poltti peukalooni painauman.

Useimpien kokkien vartalo on kartta arpia. Joka ikinen virhe, kömpelyys tatuoituu ihoon. Kun on kiire, kun on väsynyt, tekee virheitä ja ne virheet jättävät merkkinsä. Ne ovat asioita joita jokainen kokki kantaa taisteluarpina työstään. Jotkut sanovat, ettei arveton kokki ole edes oikea kokki. Hän ei ole viettänyt tarpeeksi monta tuntia keittiössä.

Oikeassa kädessäni on kolmion mallinen palovamma, se ei ole keittiöstä. Sen sain emännältäni, kun olin seitsemäntoista. Hän oli vihainen siitä, että poltin silityslaudalla hänen pitsikaulukseensa reiän. Se ei ollut minun vikani. Silitysrauta oli rikki.

Sitten ovat ne arpeni jotka eivät näy heti.

Ne jotka sisareni teki. Ei hän tarkoittanut. Ei sisareni koskaan tarkoittanut.

Hän sanoi aina että rakasti. Että hän oli ainoa, joka rakasti minua. Että hän oli ainoa joka pystyi rakastamaan minua. Hän sanoi että minun rakastamiseni oli kuin sairaus. Se vaati paljon. Vei kaiken energian. Koska minä olin niin vaativa lapsi.

Uskoin vuosia että hän puhui totta.

GRÖNDAHL

Nukesta se kaikki alkoi. Yhdestä kuraisesta mollamajasta, jonka olin perinyt siskoltani. Kun olin lapsi, en saanut koskaan mitään uutta. En leluja, en mekkoja, en kirjoja, herra nähköön. Kaikki oli moneen kertaan käännettyä ja sisarusten vanhoista vaatteista korjattua. Äiti oli erityisen taitava siinä. Käytetty kirkonavusta saatu mekko purettiin, kangas käännettiin ja vähiten kuluista kohdista rakennettiin uusi vaate. Minulla ei ole yhtään esinettä lapsuudenkodistani. Kaikki ylimääräinen myytiin tai kulutettiin loppuun. Mutta sen nukan minä muistan.

”Anna se takaisin!” Astrid klinkkasi minun edelläni ja heitti Elisää ilmaan. Vaikka hän ontui, hänen seitsemänvuotiaan jalkansa olivat pidemmät kuin minun, ja Elisen vaaleankeltainen mekko heilui sen vilahtaessa ilmoihin. Äiti oli joskus hyvinä päivinään, ennen minun syntymääni, ommellut sille oikean mekon ja virkannut villatakin. Muuten se oli vain likainen kangasnukke, jonka päähän oli ommeltu ruskeaa villalankaa. Mutta minä rakastin sitä. Rakastin sitä koko viisivuotiaan sielullani ja yritin saada sisareni kiinni.

Äiti kulki meidän edellämme. Hänen vaalea tukkansa oli letitetty ja kierretty pään ympäri. Päässä oleva huivi oli silitetty ja hänellä oli päällään korsetti, joka suoristi ryhdin ja näkyi painaumina mustan puuvillasatiinileningin alta. Yleensä äidillä oli ärhäkkä käsi, mutta nyt hän nyki hermostuneena hameenhelmaansa ja antoi meidän juosta pyhävaatteissamme, vaikka yleensä sellainen ei olisi tullut kysymykseenkään. Astrid otti kaiken irti siitä.

Elise oli minun nukkeni. Tai oikeastaan minun ja Astridin. Se oli Astridin vanha, hänen hylkäämänsä ja hän osoitti sille kiinnostusta vain silloin kun se osoittautui tehokkaaksi keinoksi kiusata minua.

”Lopeta”, minä huusin.

”Joo. Jos sä haluat”, Astrid vastasi ja antoi Elisen mätkähtää lätäkköön. Hän puhui Paraisten murretta. Me puhuimme aina keskenämme suomea, vaikka äiti halusi meidän puhuvan ruotsia kotona. Ruotsin puhuminen oli äidille viimeinen keino osoittaa olevansa edes jotakin. Vaikka kaikki nyt Paraisilla sitä puhuivat. Jopa Rottakujan lapset.

Elise makasi pitkällään lätäkössä. Ihana vaaleankeltainen mekko valui kuraa kun nostin sen ja pidin etäällä ruskeasta pyhämekostani.

”Hienot naiset eivät itke”, äiti sanoi. Minä vedin räkää sisäänpäin ja yritin estää huuliani vapisemasta. Äiti inhosi tunteenilmauksia. Hänestä hyvä lapsi oli hiljainen lapsi.

”Ei me olla hienoja naisia”, Astrid sanoi.

Äiti ei suuttunut. Jostain syystä Astridin nenäkkyyks usein huvitti häntä. Minun vastaansanomiseni sen sijaan saivat hänet useimmiten suuttumaan. Kaikki sanoivat, että äiti kantoi syyllisyyttä Astridin jalasta. Mutta mitä hänkään olisi poliolle voinut. Siksi Astridia ei lähetetty pois, hän sai asua äidin ja isän luona.

”Ei, rääsyläisiä te olette. Mutta en halua, että matami Gunilla näkee teitä naama punaisena ja räöstä märkänä.”

Ne olivat vanhan emännän hautajaiset. Äiti oli kutsuttu kartanoon leipomaan, koska kaikki kylällä tiesivät, ettei kenelläkään ollut sellaista jauhopeukaloa kuin Eriksonin Marialla. Äiti kutsuttiin isoihin taloihin aina, kun piti tehdä krokanttia tai pikkuleipiä tai ruusukkeita kakkuihin.

Minä olin viiden ja Astrid seitsemän ja äiti oli ottanut meidät avuksi. Tai niin hän sanoi, ehkä hän ei vain tiennyt mihin olisi meidät laittanut. Tai ehkä hän laski, että meidät mukaan ottamalla meidät kaikki ehkä syötettäisiin kartanossa.

Äiti oli hyvin kaunis sinä päivänä. Hän oli yhtä kaunis nuorena kuin Astrid ja yhtä vaalea. Hänellä oli päällään paras pukunsa, vaikka hän tulisi työskentelemään keittiössä. Hän oli tiuskinut minulle ja Astridille sinä aamuna ja letittänyt hiuksemme tavallista kovakouraisemmin. Astridilla oli sininen mekko ja minulla äidin vanhan mekon kankaasta tehty myyrän-

ruskea. Muistan hyvin sen mekon. Inhosin sitä niin paljon. Se kutitti ja oli liian pieni, niin että ranteiden iho jäi paljaaksi. Mutta minun lapsuudessa-ni ei ollut liiemmästi vaatteita ja meidän täytyi tyytyä siihen mitä saimme.

Tahdoin pitkään ajatella että äiti yritti parhaansa, mutta nykyään uskon että Astrid oli oikeassa. Äitiä ei luultavasti kiinnostanut tarpeeksi. Hänellä oli liikaa lapsia, liikaa työtä, että hän olisi jaksanut kiintyä keneenkään tarpeeksi.

Se oli ensimmäinen kerta, kun näin ison talon sisältä. Ensimmäinen kerta Gröndahlissa. Oli syksy ja se oli hyvä aika hautajaisille, äiti oli sanonut. Silloin oli varastossa kaikkea syötävää ja ihmisillä oli aikaa. Kukaan ei joutanut tulla hautajaisiin keskellä heinäaikaa. Hiekkatie kulki vanhojen tammien välistä, portin pieleen oli pystytetty rautapadat, joissa oli koivunoksia. Kartanon kasvihuoneissa kasvatettiin kukkia myyntiin, mutta niitä ei ollut näköjään riittänyt ulos asti. Talo oli keltaiseksi maalattu ja laudoitettu. Se rapattiin vasta vuotta myöhemmin, kun nuori herra meni naimisiin. Se seisoi tien päässä saniaispenkkien reunustamana ja sen edessä oli suuret rautapenkit ja pelargoniaruukut.

”Katsokaa työt”, äiti sanoi ja puristi meidän käsiämme turhan kovaa. ”Näin asuvat hienot ihmiset. Minä vierailin täällä tyttönä ja silloin minut vielä kutsuttiin etuovesta.” Hopeahärkki peitti kukkapenkin reunoja hohdavana mattona. Kurkipariskunta lensi päidemme yli rantaan. En ollut koskaan käynyt rannassa, mutta tiesin että se oli siellä. Sellaista oli elää saaresa, joka paikassa oli meri aina odottamassa muutaman askelen päässä. Minä tuijotin suunnattoman suurta tammiovea, jossa oli messinkinen kolkutin, ja pohdin millaista olisi ylettyä kolkuttamaan sitä. Katselin graniittilaattoja, jotka reunustivat etuportaita ja ajattelin että joku kulki niiden yli päivittäin.

Äkkiä minua ujustutti. Talo oli liian suuri. Talo oli liian vanha ja me kaikki, myös äiti, jota minä siihen asti olin pitänyt yhtenä suurimmista ja mahtavimmista elinpiiriini kuuluvista ihmisistä, olimme pieniä, nuhruisia ja mitätömiä. Näin että äidin mustan leningin kangas oli kulunut ohueksi kynnärpäistä, että minun omassa esiliinassani oli palotahra. Että minun ja Astridin vaatteiden kankaat olivat kotitekoiset ja siskon sukassa juoksi silmäpako.

”Olkaa hiljaa, älkääkään koskeko mihinkään. Ja mikä tärkeintä, pysykää poissa tieltä”, äiti sanoi päästyämme keittiöön. Se oli suuri ja täynnä ihmisiä. Seinillä riippui kuparipannuja ja uuninluukut hohkasivat lämpöä.

”Saammeko me mennä navettaan katsomaan karitsoita?” Astrid kysyi.

”Myöhemmin. Sinä saat ensin auttaa minua vatkaamisessa”, äiti sanoi ja sitoi esiliinan vyötärönsä ympärille. Sitten hän alkoi rikkoa kananmunia sinivalkoisen leivinkulhon reunaan yhdellä kädellä ja unohti meidät. Katselin hetken sitä lumoutuneena. Napautus, rits ja heilautus, napautus ja uusi rits. Aivan kuin äiti ei olisi koskaan elämässään tehnyt muuta kuin rikkonut muna. Minä kipusin keittiöpallille ja jäin odottamaan siinä hiljaa.

Keittiöpallit olivat hyviä paikkoja minun kaltaisilleni lapsille. Niillä istuessa kuulee tarinoita. Parasta oli, jos aikuiset kokonaan unohtivat, että minä olin siinä. Kuuli juttuja ihtiriekkoista ja liekkiöistä, lapsihengistä, jotka oli haudattu syntymättöminä äitinsä talon alle ja nousivat sieltä kummittelemaan ja kirkumaan autioille pelloille tai lepattamaan suolle virvatulina. Kuuli jäihin uponneesta hevosreestä, joka oli vetänyt mukanaan kokonaisen perheen, sekä susilaumoista, jotka hiippailivat nälkävuosina pihoihin vaanimaan koiria ja pikkulapsia. Kuulin tarinoita kaksipäisistä syntyneistä vasiakoista, jotka ennustivat aina jotain kamalaa tulevaksi. Sillä aina se mikä oli odotettavissa oli hirveä onnettomuus. Sota, katovuosi tai vähintään kaksikielinen sikiö. Hyviä asioita ei ennustettu. Kai ne olivat liian harvinaisia tai niiden tulo liian epävarmaa. Mutta onnettomuudet tulivat aina, se oli varma.

Minä opin jo alle viiden vanhana, että ihmisen muisti ulottuu vuosikymmeniä pitkin aikaan, jolloin hän ei vielä itse elänyt. Että hyvin harvoin, jos ollenkaan, on ihmisellä odotettavissa mitään hyvää. Ei ainakaan kenellekään meidän luokkaamme syntyväälle.

”Nämäkö on sinun tyttösi?” vanha keittäjätar kysyi. Hänen nimensä oli Gun ja hänen käsivarsiansa poikki kulki valkoisia arpia. Hänellä oli melkein mustat silmät syvällä kasvoissa ja hän näytti siltä että voisi taittaa rautatangon kahtia. ”Eipä ole lihalla pilattu.”

”Laihojahan ne”, äiti sanoi. ”Mutta ahkeria ja kykenevät työhön.”

Gun kumartui munia vatkaavan Astridin puoleen. Vaahto oli muuttunut jo vaaleaksi ja oli täynnä ilmakuplia.

”Sinusta taitaa tulla yhtä hyvä leipoja kuin äidistäsi. Tästä äidistäsi olisi voinut tulla vaikka kondiittorimestari Turkuun, jos hän ei olisi mennyt naimisiin.”

”Vai kondiittorimestari”, äiti sanoi mutta en tiedä kuuliko Gun. ”Papin tyttärestä.”

Astrid hymyi. Hän osasi hymyillä tavalla, josta aikuiset pitivät, ja oikeisiin aikoihin.

”Astrid tekee mitä käsketään”, äiti sanoi. ”Toisen kanssa on ollut enemmän tekemistä. Hän meni jo pienenä minun sisareni kasvatiksi. Tällä kun ei ollut omia lapsia ja meillä taas on niitä liikaa. Sisareni oli sairaaloinen ja hemmotteli tyttöä.”

”Missä sisarene nyt on?” Gun kysyi.

”Sairaalassa. Hänellä on heikot keuhkot. Jos hän toipuu, niin Margit menee hänen luokseen syksyllä.”

”Pienet padat”, Gun nyökkäsi minun suuntaani, ja siinä samassa äiti muisti minut. ”Margit, mene ulos leikkimään. Ja katso ettet pyöri kenenkään jaloissa.” Minä liu’uin palliltani, sillä tiesin, että vaikka äiti ei tukistanut minua kenenkään toisen nähden niin hänellä oli epäilyttävän pitkä muisti. Siihen aikaan äitien kunnia oli pitkälti aviomiesten ja tottelevien tyttärien varassa, ja koska aviomiehelleen äiti ei voinut mitään – edes armahtava jumalansynnyttäjä ei voinut Juoppo-Eriksonille mitään – niin meidän piti käyttäytyä sitäkin paremmin.

Menimme kotiin vasta illalla ja palasimme varhain seuraavana päivänä. Äiti oli leiponut edelliseen yöhön ja aloitti keittäjän kanssa koristelun aamulla. Äidille oli aina tärkeää, että ruoka oli kaunista. Hän koristeli keitetyn hauen hakatulla munalla ja persiljalla niin että siihen tuli kolmen värisiä raitoja. Äiti osasi pursottaa kakkujen päälle kermavaahtoa niin että se näytti punotulta korilta ja rakentaa hauraita krokanttihuvimajoja, joita tarjottiin aina hienomman väen juhlissa. Me olimme Astridin kanssa äidin taidoista ylpei-

tä, vaikka samalla tajusimme, että niissä oli myös jotain hävettävää. Sillä, kuten äiti mielellään korosti, hän ei ollut oppinut taitojaan palvelukseksi muuta vaan ollakseen emäntä omassa keittiössään. Palkolliseksi putoaminen oli häpeä, jota piti koko ajan piilotella erilaisin kiertoilmauksin.

Osa hautajaisvieraista oli tullut jo päiviä aiemmin, lyhyempimatkalaiset saapuivat vasta kirkkoon, mutta kaikille piti olla varattuna ruokaa niin kuin olisi joulun. Siellä mistä minä tulen, tärkeintä hautajaisissa on syöminen.

Ruokasalin tuolit oli nostettu vanhaan tapaan seinämille ja vieraat saivat itse noutaa pitopöydästä ruokansa sen sijaan, että heille olisi tarjoiltu. Ja kyllä he söivätkin. Hienot rouvat mustissa suruhatuissaan, herrat surunauhhat käsivarsissaan ahmivat verileipää ja sillisalaattia, vasikanpaistia ja piparjuurikastiketta, silavasyltynyttä ja verimakkaroita.

Sivulle vilkaisemalla näin itseni hallin mahonkikehysesestä peilistä vanhan lasin vääristämänä. Siinä minä seisoin oviaukossa, näkymättömänä hienolle väelle. Ruskeassa äidin vanhasta pyhämekosta ommellussa nuhruisessa villaleningissä. Tukka päätä pitkin kahdelle palmikolle letitettynä. Kuvittelin miltä tuntuisi istua heidän joukossaan, murustella Hanna-täidin pikkuleipiä persialaiselle matolle, ojentaa kätensä huolimattomasti Turusta tilattuja suklaakonvehveja kohti. Syysaurinko osui kattokruunun kristalleihin ja heijasti kattoon pikkuruusia sateenkaaria.

Minä tiesin miltä kuolleet näyttivät, olin viisivuotiaana nähnyt jo kaksi kuollutta. Minun enkelisiskoni, vaikka ehkä häntä ei laskettu, koska hän oli vasta vauva, ja naapurin Karlssonin rouvan. Kun Karlssonin rouva keksällä kuoli, niin kaikki naiset kutsuttiin lähikorttelista häntä pesemään ja itkemään, äitikin, vaikka hän ei yleensä juuri piitannut kyläilystä. Ja minä ja Astrid livahdimme mukaan. Me näimme miten rouvat laskivat Karlssonin silmien päälle markat, ettei hän enää näkisi pahaa ja maksuksi lautturille, sillä kuoleman takana odottivat erilaiset lossivahdit. Näimme miten hänen jalkaansa vedettiin valkoiset ohuet villasukat, joita hän oli varta vasten säästellyt lipaston laatikossa kuolemaansa odottamassa. Minä ja Ast-

rid olimme päässeet niin lähelle, että olin saanut koskettaa Karlssonskan kättä. Se oli ollut ryppyinen ja kylmä. Muuten hän oli näyttänyt ihan samalta kuin elävänä, rauhallisemmalta vain. Eläessään Karlssonska oli ollut harvoin hiljaa.

Olin toivonut näkeväni vainajan myös tällä kertaa, ison talon emännällä olisi varmasti vielä hienommat vaatteet ja ehkä kultamarkat silmillä, mutta Gröndahlin vanha emäntä oli jo laskettu hautausmaahan. Ei siihen tavallisten ihmisten maahan, joka oli kivikirkon takana vaan graniittiseen holviin kartanon takana, jonka joku esi-isistä oli tuhlaavaisuudessaan rakentanut jo ennen kuin Turun talo oli myyty. Mutta yhä Gröndahlin väki oli niin hienoa etteivät he voineet maata tavallisen kansan kanssa samalla hautausmaalla, sanoi äiti.

”Kuka sinä olet?” kysyi joku takaani ja säpsähdin ajatuksistani.

”Margit”, minä sanoin. Miehellä oli vanhanaikainen lyhyeksi leikattu parta ja hän nojasi kävelykeppiin. Hän tuijotti minua, mutta ei näyttänyt vaaralliselta. Hänellä oli musta puku hyvästä ostokankaasta, siitä tiesin että hän oli herrasväkeä.

”Tule, minä näytän sinulle jotain.”

Vilkaisin ympärilleni, äitiä tai matami Gunia ei näkynyt missään. Olin kielletyllä alueella, äiti ei pitäisi siitä, mutta olisi varmasti huonompi juttu olla tottelematta herrasväkeä. Niinpä seurasin vanhaa miestä hänen peränsään kamariin.

Huoneessa oli hämärää ja jostain syystä siellä ei ollut ketään, vaikka hautaisvieraita oli kaikkialla. Ikkunasta siivilöityi syysvaloa, ja vanha herra istuutui mahonkiseen nojatuoliin.

”Minun jalkojani painoi jo. Hyvä päästä eroon niistä ihmisistä, eikö sinustakin.” Minua oudoksutti että hän puhui minulle kuin aikuiselle, mutta sitten unohdin hämmennykseni.

Raidallisella kankaalla päällystetyn sohvan päällä istui kaunein olento, minkä olin ikinä nähnyt. Nukella oli oikean ihmisen hiuksista tehty peruukki ja valkoinen silkkinen mekko, jonka pitsit olivat jo hiukan kellastu-

neet. Se piteli posliinisissa käsissään päivänvarjoa ja tuijotti minua sinisillä lasisilmillään.

”Se kuului joskus minun tyttärelleni. Minun poikani tytär saa sen siten aikanaan.”

”Minkä ikäinen hän on?” Ajattelin että ehkä tuo onnekas lapsi antaisi minun joskus koskettaa sitä. Nukella oli oikeat ripset.

”Ei hän ole syntynyt. Minun poikani ei ole naimisissa. Mutta hän menee. Asiasta on jo sovittu.”

”Entä se tyttö, jonka nukke on?”

”Hän on kuollut. Minun vaimoni myös. Kaikki ovat kuolleita. Siksi minun poikani pitää mennä naimisiin. Kartano ei saa kuolla.”

”Miten talo voi kuolla?”

”Kyllä ne voivat. Talot tarvitsevat ihmisiä.”

Samassa ovi avautui ja pienikokoinen tumma nainen astui huoneeseen. Hän oli pukeutunut kokonaan mustiin, mutta puku oli kulunut, mikä kieli että hän käytti mustaa muulloinkin kuin hautajaisissa. Hienot nuoret naiset eivät yleensä käyttäneet. Sen minäkin tiesin.

”Werner, täällä sinä olet. Olen etsinyt kaikkialta.” Nainen ei vilkaissutkaan minuun. Vain lievä nenän nyripistys näytti, että hän tiesi minun olevan olemassa. Hänellä oli korkeat poskipäät ja siniset silmät. Luulen että isä olisi pitänyt häntä kauniina. Isä jakoi useimmat naiset kauniisiin ja ämmiin. Päivästä riippuen äiti saattoi kuulua kumpaan vain kategoriaan.

”Kirkkoherra aikoo puhua. Sinun tulisi olla paikalla.”

”Minun tuleva miniäni”, vanha mies sanoi kun nainen oli lähtenyt. ”Luuletko että totun häneen?”

Minä kohautin hartioitani. Asia ei suuremmin kiinnostanut minua.

”Haluatko ottaa sen syliin? Nuken?”

Minä epäröin. Tunsin valtavaa kaipausta tuota ihmeellistä nukkea kohtaan. Mutta samaan aikaan pelkästään nuken koskettaminen tuntui petokelta kuraista Elisää kohtaan. Ei ollut Elisen vika että Astrid oli heittänyt sen lätäkköön. Ei ollut sen vika ettei se ollut niin hienostunut kuin tuo lasisilmäinen olento, joka tuijotti minua ripsiensä takaa. Mutta minä myös tie-

sin, että tämä saattaisi olla ainoa kerta jolloin saisin koskettaa jotain sellaista. Eikä kenenkään tarvitsisi tietää.

Astuin askeleen eteenpäin. Vanha herra katseli minua, niin kuin jotkut aikuiset katselevat apinoita ja koulutettuja koiria, ihailien mutta ihmetellen miten ne osaavat käyttäytyä kuin oikeat ihmiset. Hän ei ojentanut nukkea minulle, eikä väistänyt kun varovasti lähestyin sitä. Minun oli kuljettava aivan hänen läheltään. Otin varovaisia askeleita, jos mustapukuinen nainen palaisi. Minun mekkoni kosketti vanhan herran jalkoja. Hän ei vetänyt jalkojaan pois ja olin epämiellyttävän tietoinen siitä että hän oli siinä. Hipaisin sormenpäälläni nukan poskea. Se oli kylmä. Jostain syystä olin kuvitellut sen pehmeämmäksi, niin kuin oikean tytön poski.

"Muistutat äitiäsi", vanha herra sanoi. Se ei ollut totta. Astrid oli se joka näytti äidiltä. Mutta tiesin että oli parasta olla samaa mieltä aikuisten kanssa.

"Sinun äitisi oli aikoinaan kaunis nainen. Kauniimpi kuin hänelle oli hyväksi." Se kuulosti kummalliselta, ihan kuin kauniina oleminen olisi ollut moitittavaa ja jonkinlainen synti. Nukella oli ruusunpunainen suu, joka oli hiukan raollaan. Sen lasisilmät näyttivät odottavan jotakin. Kiersin yhden sen vaalean kiharan sormeni ympäri ja otin nukan päivänvarjon käteeni, pitsi oli kellastunutta ja ohutta. Nukan hansikkaat olivat samaa pitsiä. Se ei näyttänyt itsehdyiltä. Vanha mies oli noussut ja tullut seisomaan minun taakseni. En kääntynyt, vaikka luulin hänen odottavan sitä. Pelkäsin hänen sanovan että likaisin nukan. Halusin olla vain hetken sen lähellä. Vanha mies haisi alkoholilta, mutta eri tavalla kuin isä. Herrasväki luultavasti tuli humalaankin eri lailla kuin muut aikuiset.

"Sillä on samanlainen tukka kuin sinulla ja äidilläsi", vanha herra sanoi ja nosti toista minun lettiäni. "Sinun täytyy olla varovaisempi."

"En minä riko sitä", sanoin mutta vetäisin käteni nopeasti pois.

"Varovaisempi kuin äitisi. Tytöt ja posliinitavara ovat jatkuvasti vaarassa, kuten italialaiset sanovat", hän sanoi ja vetäisi minua letistä.

Säpsähdin. Vanha herra hymyili kuin pelästykseni olisi huvittanut hän-

tä. Väistin häntä ja peruutin nopeasti huoneesta. Oven ulkopuolella aloin juosta ja pysähdyn vasta keittiössä. Hyvä etten törmännyt äitiin.

”Missä sinä olet ollut”, Astrid kysyi. Hän istui valkoinen esiliina tärkätynä kuorimassa perunoita iltaruokaan.

”En missään.”

”Eräät ne osaavat luistaa hommista”, hän sanoi sen aikuisen äänellä, kuin olisi kuullut jonkun juuri sanovan niin. Pakkohan hänen oli tietää ettei minulle annettu paljon herneiden silpomista vaativampia tehtäviä, vaikka olisin ollut paikallakin. Siinä että oli pieni, oli puolensa.

”Siellä minä haluan asua”, kuiskasin illalla Astridin korvaan. Ajattelin mahonkisia huonekaluja, kristallikruunua ja oikeita tapetteja. Ajattelin oikeaa nukkea, joka istui peräkammarissa sinivalkoisella sohvalla pidellen päivänvarjoa. Vanhaa miestä en ajatellut. Hänen puheistaan äidistä tuli epämiellyttävä olo. Aikuisten puheista usein tuli.

”Hupsu. Ei se koskaan tapahdu. On olemassa meidänlaisiamme ihmisiä ja sitten heidänlaisiaan. Me emme koskaan sekoitu.”

”Niin, en minä tarkoita että oikeasti. Vain että kuvittelisin niin.”

”Ei pidä kuvitella mahdottomia.”

Minä nyökkäsin, sillä tiesin sen todeksi. Parasta mitä Astrid ja minä saatoimme toivoa oli saada kerättyä tarpeeksi rahaa päästäksemme naimisiin jonkun käsityöläisen kanssa. Silloin olisimme rouvia eikä meidän tarvitsisi enää palvella ketään. Paitsi miestä ja lapsia. Ja se kaikki oli arpa- peliä. Vaikka yritti valita hyvän, niin saattoi päätyä valitsemaan jonkun joka paljastuisi ilkeäksi tai juopoksi. Tai molemmiksi niin kuin äidin tapauksessa.

Minä vedin täkin kulman syliini ja kaipasin Eliseä. Astrid oli pessyt sen mekkoineen sadevesiämpärissä kotiin tultuamme, ja se roikkui nyt pihalla kuivumassa, liruttaen kuravettä maahan. Pelottikohan sitä ulkona pimeässä?

”Margit”, Astrid sanoi kiltimmällä äänellä. ”Voimme me silti kuvitella jotain.”

"Mitä?"

"Omaa taloa. Ei kartanoa vaan jotain pienempää. Jotain sellaista, jossa asuisimme kahden. Ilman aikuisia."

"Kerro minulle, Astrid."

Astrid sulki silmänsä kuin näkisi talon silloin selvemmin.

"Se olisi keltainen..." hän aloitti.

ULRIIKKA, PARAINEN 1919

3. toukokuuta 1937, Gröndahl Parainen

Hyvä Tohtori Aurora Martinlaakso

Kirjoititte minulle ja pyysitte tietoja Eriksonin sisaruksista. Erityisesti Margitista. En tiedä mitä ajatte takaa. Kaikki se tapahtui kauan sitten ja mitään ei voi enää muuttaa. Olen vuosien saatossa kuullut paljon uteliaita tiedusteluja, enkä tavallisesti ole niistä tietävinäni. Ihmiset ovat niin pahoja suustaan eikä menneiden asioiden vatvominen ole ikinä hyödyttänyt mitään. Ihmiset kiihtyvät aivan liikaa sellaisesta. Verestä ja onnettomuuksista. Minulta on tivattu yksityiskohtia. Oliko se irti pyörähtänyt silmä, josta lehdessä luki, oikeasti totta? Miltä salissa silloin näytti? Onko minulla tallella muistoesineitä niiltä vuosilta? Kenties Astridin vaaleanpunaista alushametta, sitä joka tahriutui kokonaan vereen.

Ei. Ei. Ei. Mitä minä muistan, se on minun asiani, eikä kuulu enää poliiseille eikä lääkäreille. Melkein kaikki asianosaiset ovat kuolleet tai muutaneet pois. Täällä on jäljellä vain minä, tyhjässä talossa. Ja sekin pian varmaan suljetaan tai muutetaan kouluksi tai mitä nyt näin isoille taloille enää tehdään. Ei kukaan enää halua asua vanhaa kartanoa tai tietää vanhoista ajoista. Minä olen viimeinen.

Ja minäkin asun täällä vain kunnes nuori herra saa asiansa hoidetuksi. Hän on pyytänyt minua huolehtimaan kaikesta. Maksaa jopa tytön palkan, sillä minusta ei enää ole raskaisiin töihin. Oli aika, jolloin jaksoin nostaa yksinäni omenatynnyrin ja siirtää niitä tusinan peräkärriin, mutta nykyään tyttö hoitaa kaikki raskaat työt. Rengin palkka on liian kallis.

Minä yritän kertoa tarinani niin hyvin kuin suinkin. Ja tohtori on luvannut, että hän pitää tämän kaiken poissa sanomalehdistä. Että tämä on vain lääketieteellisiin tarkoituksiin. Minä olen vieläkin vihainen siitä mitä ne silloin kirjoittivat. Silkkoja valheita. Vääristeltyä roskaa. Kuin kaikki me olisimme olleet siveettömiä ja päästämme vinksallaan. Minä vakuutan, ettei niin ollut. Kukaan meistä ei voinut arvata mitä kävisi. Ei kukaan. Teidän on uskottava minua, Tohtori!

Minun nimeni, kuten tiedätte, on Ulriikka Melvas, mutta Ulriikaksi minua sanovat kaikki. Jopa Karin-rouva, joka oli Helsingistä ja olevinaan hienompi kuin naapurinsa. Ja sitähan hän taisi ollakin. Aatelismiehen tytär kuitenkin, vaikka köyhänä syntynyt. Ja vaikka vanha herra vitsaili minun kanssani, niin meidän välillämme oli aina ylittämätön kiulu. Niin meillä Paraisilla tapaa olla. Sillä on eroa syntykö torppaan vai Gröndahlin isoon kartanoon. Minut pestattiin navettapiiaksi tänne kartanoon vuonna 1876. Olin silloin kymmenen ja äidin mielestä minun oli hyvä lopettaa haihattelu ja ruveta työhön. Puutarhuriksi minut opetettiin myöhemmin, kun Björkman näki, että minulla oli taipumusta, ja hänen selkänsä oli käymässä huonoksi. Vasta vuosikymmeniä myöhemmin nuori herra Oskar istutti omenatarhan ja työt lisääntyivät. Puutarhasta tuli vielä enemmän tuottoa kuin pelloista. Minä sain sekä tuntevan palkankorotuksen että uuden hamekankaan. Itse Oskar-herra tarjosi ryypyn työhuoneessaan ja sanoi, että Ulriikka, tulevaisuus on omenissa. Niin kuin se hänen isänsä aikaan ja ennen konkurssia oli ollut sokerijuurikkaissa.

Älkää pahastuko tuosta ruskeasta läikästä kirjeen marginaalissa. Se on kahvia. Kirjoitan tätä alakerran makuuhuoneessa. Se on niin pieni, että sen saa nopeasti lämpimäksi. Kevät on ollut niin pitkään kylmä. Nurkissa vetää ja kahvi auttaa pysymään lämpimänä. Gun aina nauroi minun jatkuvalla kahvinjuonnilleni. ”Kahvi pitää silmät virkeinä”, minä sanoin aina hänelle. ”Ja tukan tummana.” Niin ennen sanottiin. Kahvinjuojat saavat tummatukkaisia lapsia. Vaikka enää tietenkään ei kukaan usko sellaiseen. Nyt on toiset ajat.

Tässä huoneessa on vielä Karin-rouvan kirjoituspöytä ja pieni kirjahylly. Toki suurin osa hänen tavaroistaan on viety muualle. Vaikka tiedän, että sänky on pedattu moneen kertaan, on aivan kuin tyynyssä olisi vielä Karin-rouvan pään painauma, pukeutumispöydän hopeisessa harjassa hänen tummanvaaleita hiuksiaan. Aivan kuin hänen saippuansa tuoksu (valkoista jasmiinia) leijuisi vielä täällä. Hän ei koskaan käyttänyt hajuvesiä. Karinrouva haisi ainoastaan saippualle. Hän piti kovasti peseytymisestä. Vaati, että kyökkipiikatkin pesivät kätensä aina ennen ja jälkeen jokaisen tavaran käsittelyn, vaikka eihän sellaista naurettavuutta kukaan muu noudattanut. Paitsi ehkä Margit. Mutta Margit oli lapsesta asti hyvin tottelevainen tyttö.

Se että täällä olisi jäljellä Karin-rouvan tuoksua on tietenkin joutavaa kuvittelua. Olen itse siivonnut tämän huoneen monta kertaa. Olen käyttänyt tätä huonetta kauemmin kuin Karinrouva koskaan.

Toki voisin kirjoittaa keittiössä, keittiö tapaa olla aina lämmin, kunhan isossa liedessä vain jaksaa pitää puita, mutta minusta keittiö ei ole kovin hieno paikka tärkeille kirjeille, eikö totta. Oskar-herra haluaa, että minä pidän talossa jonkinlaista lämpöä, että kosteus ei pääse sisään mädättämään hienoja tapetteja ja mahonkikalusteita. Puitahan riittää, kunhan joku käy minulle metsästä kaatamassa. Tämä talo on ollut niin kauan ilman vakituisia asukkaita, että se nitisee, natisee ja kaakeliuunit paukkuvat, jos niitä lämmittää liian nopeasti. Keittiöparvekkeen alla on lahoa. En uskalla käyttää enää sen puolen portaita. Yläkerran kaidepuun nuppi jää aina käteen, jollei sitä muista varoa. Viimeksi eilen näin uuden kosteustahran ruokasalin katoissa. Se on reunoiltaan punertava ja minusta tuntuu, että se oli illalla suurempi kuin aamulla. En tiedä auttaako minun lämmittämiseni ja juoksenteluni edestakaisin mitään. Tämä talo tarvitsisi asukkaita, se tarvitsisi perheen. Talot ovat vähän kuin lapsia, ne kaipaavat jatkuvaa huomiota ja seuraa.

Minä olen yksinkertainen nainen ja puutarhuri, äitiyden ja avioliiton onnesta minä en tiedä mitään. Enkä, jos tohtori ei pahastu, ole juuri välittänyt tietää.

Mutta minun on myönnettävä, että teidän suhteenne olen utelias. Olen kyllä lukenut sanomalehdestä, että on olemassa naistohtoreita, mutta ajatus on minusta perin kummallinen. En tiedä onko semmoinen oikein sopivaa hommaa hienolle naiselle. Toki naiset ovat aina pesseet ja siivonneet vainajia ja hoitaneet sairaat, mutta se on yleensä minun kaltaisteni tehtävä. Ei hienojen neitien, jotka päivät pääksytysten käyttävät vuohennahkaisia käsineitä. Ja silmätkin voivat mennä pilalle semmoisesta kaikesta lukemisesta. Tohtori ei nyt loukkaannu, minä olen vain puutarhuri kuten sanoin. Minä ymmärrän kaikenlaista omenankukkien oikeasta pölytysajasta ja daalian juurakoiden jakamisesta, mutta lääketieteestä ja siitä sairaudesta, joka ihmisen sieluun voi tulla, minä ymmärrän vain hyvin vähän. Olen aina ollut mielelläni se, joka istuu nurkassa ja katselee muita. Karin-rouva sanoi minulle kerran, että sillä tavalla Ulriikka jää sinulta paljon elämättä. Ja kieltämättä Karin-rouva kyllä osasi elää. Ei vain kovin vanhaksi.

Sekin huhtikuu oli pitkään kylmä. Pionien punaiset käpälät kyllä nousivat mullasta nyrkkeinä, mutta pitkään luulin, ettei kevät tulisi koskaan. Kesäta-
lon takaiseen mäenrinteeseen, siihen mistä lumi sulii aiemmin kuin muualta, oli noussut narsissien ja posliinihyasinttien alkuja, mutta sitten tuli pakkaset ja ne paleltuivat. Harmitti etten ollut ymmärtänyt suojata niitä paremmin vanhoilla lakanoilla. Olin käynyt hakemassa daalian mukulat kylmäkellarista, istuttanut ne ruukkuihin ja nostanut kasvihuoneen ikkunalaudalle. Mutta varret työntyivät niistä ohuina ja vaaleanvihreinä, eikä Karin-rouva antanut minun polttaa tarpeeksi puita kasvihuoneen kamiinassa, niinpä pelkäsin niiden kuolevan minä tahansa pakkasyönä. Niitä riitti.

Sinä päivänä olin herännyt tavallista aiemmin, sillä halusin käydä tarkistamassa hiirinakit kylmäkellarista. Myyrät olivat löytäneet minun kukkasipulivaraston ja pitäneet kestit. Olin virittänyt puolen tusinaa ansaa, jotka olin haalinut sieltä täältä. Yöllä oli ollut kunnolla pakkasta. Komuutin vesi oli riitteessä ja minun piti rohkaista itseäni puolikkaalla viinarypyyllä, että pysyisin nousemaan, peseytymään ja menemään syyttämään tulen ensin talon

kaakeliuuneihin ja sitten kasvihuoneisiin. Tavallisestihan tämän kokoisissa kartanoissa oli enemmän väkeä töihin, mutta sen jälkeen, kun saippuatehtaan kanssa oli käynyt niin kuin kävi ja Turun talo myytiin, oli minulla ollut renkejä apunani ainoastaan kesäaikaan. Lapsia ei ollut, mistä vanha herä jaksoi aina muistuttaa Karin-rouvaa. Niinpä rouvalla oli runsaasti aikaa pitää taloudesta lukua.

Kasvihuoneet sijaitsivat kauempana kartanosta, pehtoorintalosta ja liha-aistasta vasemmalle. Rouva oli halunnut ne pois silmistä. Luulen että omenatarhan läheisyys muistutti ikävästi siitä, että rahan eteen piti tehdä töitä. Ja rouvan suvussa se ei ollut ihan kunniallista. Hienoilla ihmisillä on sellaiset juttunsa. Loppujen lopuksi rouvalla oli vain nimensä ja sukunsa josta pitää kiinni, ei rahaa eikä lapsia. Kyllähän sen ymmärtää, että pitää koko ajan olla muistuttelemassa nimestään, jos käy paikatussa leningissä. Mutta esi-isät, tiedätkö tohtori, ne ovat huonoa valuuttaa. Sen rouvakin oli joutunut huomaamaan.

Olin matkalla portin ohi, kun näin heidät päätiellä. Ryysyläisiä, nälän kuljettamia, minä silloin ensimmäiseksi ajattelin, enkä minä väärässä ollutkaan.

He kävelivät tienviertä harmaissa ryvettyneissä hameissa, paljain säärin, vaikka oli pakkasta. Astrid ensimmäisenä ja Margit toisena, peräkanaa ja pää pystyssä. Astrid ontui hiukan, mutta Margit ei silti ohittanut häntä ja kiirehtinyt vaikka olisi voinut. Sellaista se oli aina heidän kanssaan. Ja tulisi olemaan, koko sen ajan, kun tunsin heidät. Kaksi vuotta ennen sitä hirmuista päivää, josta Gröndahl tuli kuuluisaksi. Mutta siitä kaikesta kukaan ei vielä tiennyt mitään. Silloin minun ensimmäinen ajatukseni oli sääli. He tulivat lähemmäs ja puhuttelivat minua. Sievästi ja niiaten. ”Kenenkäs tyttöjä sitä ollaan”, minä kysyin.

”Astrid Erikson”, sanoi pidempi, ”ja tuo on Margit Erikson.”

Katselin Margitin paljaita pakkasenpuremia sääriä. Hän oli silloin viidentoista, mutta näytti ikäistään nuoremmalta. Hänellä oli suuret vihertävät silmät ja pieni leuka ja hänen suunsa oli hiukan raollaan, kuin hän olisi

ollut koko ajan hämmästynyt. Tyttö huomasi minun katseeni ja nyki hametta alemmas. Hänellä oli olkapäällään villainen hartiahuivi, johon oli kirjoitettu ruusuja, se oli paikattu huolellisesti monesta kohtaa. Takki oli hartioista suuri. Se oli hyvää villaa. Epäilin, että sen alkuperä oli kirkon apulaatikko.

"Äiti lähetti", sanoi Astrid. "Keittiössä tarvitaan kuulemma käsiä."

"Niin tarvitaan", minä sanoin. Katselin heidän hentoja vartaloitaan. Matami Erikson oli hullu, jos kuvitteli minun ottavan sellaisia narsissinohuita lapsia töihin.

"Minä olen vahvempi kuin miltä näytän ja Margit, hän jaksaa kantaa vaikka aikuisen miehen."

"Sen jos uskoo."

"Matami uskoo vain."

"Oli puhe vain yhdestä tytöstä."

"Minne minä menen, sinne tulee Margit."

Vilkaisin hänen sisartaan. Margit piti katseensa maassa.

"Onko hän täysjärkinen?"

"Hän ei puhu."

"Ei puhu? Tarkoitatko että hän on mykkä?"

"Ei. Hänellä on vain harvoin mitään sanottavaa. Mutta hän on taitava leipoja ja osaa käyttäytyä siivosti niin kuin hienoissa taloissa pitää. Äiti opetti ja äiti oli papin tytär."

"Niin, sitä hän ei ole antanut kenenkään unohtaa." Huokasin. "Olkoon menneeksi, mutta koska Margitista ei ollut sovittu, hän saa koeaikana vain ruokapalkan."

"Se riittää."

Astrid lipaisi huuliaan ja ajattelin että Eriksonin perheen tilanne oli pahempi kuin kukaan tiesi.

"Tulkaa. Kun olen sytyttänyt tulen kasvihuoneisiin, niin saatte puuroa."

Arvelin että olisi pitänyt varmaan kysyä Karin-rouvalta ensin, mutta vielä ei ollut sellainen päivä, että Ulriikka Melvas pystyisi käännettämään kaksi nälkäistä lasta portilta.

Astrid oli heistä kauniimpi, oli vaikka lapsena sairastettu polio oli vienyt voiman toisesta jalasta. Hänellä oli alttaritaulun enkelin kasvot, kuulas iho ja pieni suu. Ei hän maalannut, siihen aikaan piikat eivät tehneet niin, siitä olisi saanut korville, mutta hänessä oli sellaista kauniin naisen äkeyttä. Semmoista turhautuneisuutta, että miksi maailma et anna minulle sitä, mitä minun kasvoillani kuuluisi saada. Alusta asti ajattelin, ettei hän kauan tulisi piikana pysymään. Mutta silloin, vuonna 1919, monella ei ollut varaa valita töitään. Ne olivat inhottavia vuosia, ensin sota, joka onneksi kiersi Gröndahlin, ja sitten espanjantauti, joka teki paljon tuhoa kylällä. Eriksonin sisarusten kaltaisia kulkijoita oli paljon.

Heitä oli kaikkiaan neljä, Astrid oli vanhin ja ollut palveluksessa jo aiemmin. Tyttöjen palkasta lähetettiin suurin osa heidän äidilleen, joka luultavasti antoi sen edelleen heidän isälleen. Tämä puolestaan ryyppäsi sen. Sanottiin että Isakkias Erikson oli ollut nuorena komea mies, vaalea harjastukka taaksepäin kammattuna ja kädet kuin leipälaudat. Hän oli nainut parempansa, tyttöjen äiti oli edesmenneen hupsun apupapin tytär. Sanottiin että vanhin tyttäristä eli Astrid oli ollut syntyessään harvinaisen isokokoinen seitsemänkuukautiseksi vauvaksi, ja se selitti koko avioliiton. Mutta mikä minä olen toistamaan ihmisten juoruja. Matami Erikson oli hiljainen nainen, häntä pidettiin jumalallisena, mutta en minä kyllä tiedä miksi. Tyttöjään hän piti kovassa kurissa ja miestään myös, vaikka ei hänkään tämän juomiselle mitään voinut.

Luulen että matami Eriksonia harmitti, kun oli joutunut tyytymään huonoon naimakauppaan. Mutta sen siitä saa kun levittää reitensä komealle miehelle. Jotkut sanoivat, että oli Eriksonille kunniaksi, että hän oli suostunut naimaan raskaana olevan tytön. Mutta minä tiedän, että raha siinä vaihtoi omistajaa ja sitä ei ollut Eriksonilla koskaan liikaa. Kenellä meillä olisi. Jotkut vielä ilkeämmät kielet sanoivat, ettei se ollut Erikson, joka oli vanhimman tyttären Astridin isä. Että tämä muistutti jo kapaloissa erään arvossa pidetyn talon herraa. Saman, jonka palveluksessa matami oli ollut aikoinaan. Että Erikson oli palkattu vain siivoamaan sotku. Mutta sellaiset puheet on parasta unohtaa ja muistaa että ylempiensä asioihin sekaantumisesta tulee vain ongelmia.